زیندوو کوژی مردوو پەرست

جەمال نەبەز

ئەڵمانیا

لەژمارەی هەفتەی پێشووی "میدیا"دا، ریپۆرتاژێکی کورتی ئەو سەردانە بڵاوکرایەوە، کە ئێمە، سێ کەس پێکەوە؛ شێخ ئەحمەد نەقیب و خودێلێخۆشبوو مامۆستا عەزیز محەممەدو ئەز، پەنجا ساڵ لەمەوبەر، لە پاشنیوەڕۆیەکی هاوینی ١٩٥٦دا، کردمان و، چووینە خزمەت کۆنەشای کوردستان؛ شێخ مەحموودی بەرزنجی (حەفید). ئەم ریپۆرتاژە؛ کاتی خۆی لە مانگنامەی "سەکۆ"و گۆڤاری "کۆنگرە"دا بڵاوکرایەوە. "کۆنگرە" دەنگی کۆنگرەی نیشتمانیی کوردستانە، لە نەرویژ دەردەچێ. "سەکۆ"ش مانگنامەیەك بوو، لە بەرلین لە نیوەی دووەمی نەوەتەکاندا، لەلایەن بەڕێزان؛ پێشڕەو سەید برایمی بەرزنجی و عەبدولمومین دەشتییەوە دەردەهێنرا.

وەك لەوتارەکەدا پەنجەم راکێشابوو بۆی، شێخ مەحموود لەداریکەلی، کە گوندێکی سەر بە ستانی سلێمانی بوو، وەك دەستبەسەر دەژیاو، مافی ئەوەی نەبوو ئەو گوندە بەجێبهێڵێ. حکوومەتی عێراقی ئەو سەردەمە، کە پێوەنددارو هەڤاڵبەندی بەریتانیا بوو، شێخ مەحموودی بەچاوی دوژمن تەماشا دەکرد، شێخ مەحموودیش هەتا ئەو رۆژەی کۆچیدواییکرد، دانی بە بوونی دەوڵەتی عێراقدا نەنا.

سەیر ئەوەیە، ئەو کوردانەی کە لەو سەردەمەدا خۆیان بە چەپی و دژ بە ئیمپریالیزمی بەریتانیا دادەناو، حکوومەتی عێراقیان بەدەستنێژی بەریتانیا دەدایە قەڵەم، شێخ مەحموودیان بە دەرەبەگ و داردەستی ئینگلیزەکان دادەنا. جا لەبەر ئەوەی سەرم لەو بەزمە دەرنەدەکرد؛ گەلێك جار ئەو پرسیارەم لەو چەپاژۆیانە دەکرد، کە بۆچی دەبێ شێخ مەحموودێك کە خۆی دەرەبەگ و دەستکەلای دەستی ئیمپریالیستەکانی بەریتانیا بێ، هەر لەلایەن ئەم ئیمپریالیستەو نۆکەرە عێراقییەکانییەوە، ئاوا چەوساوەو دەستبەسەر بکرێ و، سەربەستیی جووڵان و سەفەری، بە جۆرەکی وا سنووردار بکرێ کە نەتوانێ لە کوێرە لادێی داریکەلی بەولاوە؛ پێهەڵبنێ؟ لەوەرامدا ئەو بەڕێزانە دەیانفەرموو؛ "ئەوە بۆ سیاسەتە". ئەوەی راستی بێ؛ ئەز لەو سیاسەتە ژیرانەیەی بەریتانیا و رژێمی ئەڵقە لەگوێی عێراق نەدەگەیشتم. بەڵام وادیادە، ئەو چەپاژۆ مووهەڵکرێنە بەڕێزانە؛ باش لێیدەگەیشتن.

لەئەنجامی ئەو بارودۆخە سەپێندراوەوە، واتە؛ لەلایەکەوە؛ ترس لەرژێمی عێراق و، لەلایەکی دیکەشەوە، ترس لەزمانی بەدی ئەم چەپاژۆ بەڕێزانە، خەڵکەکە واچاوترسێن کرابوون، کە بەدەگمەن کەسێك هەبوو، بوێری سەرێك لە شێخ مەحموود بدا. ئەوجا، تۆ وەرە لەباشووری کوردستانی ئەو سەردەمەدا، هەشت- نۆ- دە خوێندەوار، نابێژم رۆشنبیر، هەڵنەکەوێ، کە هێندە چاوقایم بن، سەرێکی ئەو شێخ مەحموودە بدەن، کە ساڵانێکی دووروودرێژ، بە چەند سەت پێشمەرگەیەکی رووت و برسی و چەکێکی سادەوە؛ بەربەرەکانیی زلهێزێکی وەك "بەریتانیای مەزن"و هەموو داگیرکەرانی کوردستانی دەکردو، هەوڵی دامەزراندنی کوردستانێکی سەربەخۆی دەدا، تا بزانن، ئەو پیاوە کێیەو، بیروڕای چۆنە بەرامبەر بەسەرهاتەکانی خۆی و کوردستان و جیهان.

ئەز کە ئەودەمە، تەمەنم هێشتا ٢٣ ساڵی تێنەپەڕاند بوو، بەختم یاربوو، کە چوومە سەردانی شێخی کوردو، لەو سەردانەدا، گەلێك شت رۆنبوونەوە بۆم. ئەوەش بەهۆی هاوڕێی منداڵی و قوتابخانەم، شێخ ئەحمەد نەقیبەوە بوو؛ کە ئەو هەلەی بۆ من رەخساندو، ئەو بە یەکگەیشتنەی هێنایەدی. کە لێرەشدا جارەکی دی سوپاسبژێریی خۆم جەختدەکەمەوە بۆی.

دەمێکە ئەوەم گوتووە کە کورد لەنێوخۆیدا گەلێکی زیندووکوژی مردووپەرستە. مخابن؛ ئەو کەسەی لەنێو کورددا هەڵدەکەوێ و هەست بە بەرپرسیاریدەکاو چاکی لێدەکا بەلاداو، بێ هیچ چاوەڕوانی و پاداشتێك و بەپێی وزەی خۆی و بگرە پتریش لەوە، دەکەوێتە خزمەتکردنی خەڵك و، لەو رێیەشدا تووشی برسێتی و دیلێتی و شەڕو کوێرەوەری دەبێ، ئەوا، ئەو کەسە، هەتا لەژیاندایە، نەك هەر یارمەتینادرێ و بەس، ئەوەیان هەر هیچ، بەڵکو بەهەموو شێوەیەك پاشقولدەگیرێ لێی و خراپە دەکرێ لەدژی و، بە گەلێك بوختان و درۆو دەلەسە، هەوڵی ریسوا کردنی دەدرێ و دەربەدەر دەکرێ، تا بەهەژاری و دەستکورتی و هەناسە ساردی و داخ و خەفەتەوە سەردەنێتەوە. ئەوجا کە مرد، پرسەی ماتەمینیی گەورە دەگیرێ بۆی و، لەرۆژی لەدایکبوون و مردنیدا، یادی دەکرێتەوە، تەنانەت فیستیڤاڵی قەڵەبالغیشی بۆ ساز دەکرێ و، بەجۆرێك پەسندەدرێ، دەبرێتە ئاسمان. ئەمە لەکاتێکدا، کە ئەو مردووە بەستەزمانە، ناتوانێ سەر لەگۆڕ دەربهێنێ و بێژێ: "بەسە، بەسە! هەی رووی درۆزن رەش بێ...".

لێرەدا دەتوانم ژمارەیەکی یەکجار زۆر کەسانی بلیمەت و تێکۆشەر لەنێو کورددا بەنموونە بهێنمەوە کە چارەنووسیان وارەشبووە، بەڵام تەنێ بەیەك میناك (مثال) بەسدەکەم. ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە هەمووی چەند هەفتەیەکە ئەوە روویداوە لە هەولێر. ئەو هەولێرەی کە رۆژێك بوو؛ قەڵای کوردستان و هۆلاکۆ بەزێن و، ئەورۆش هەولێری حیزبحزبێنەیەو، هەر لەسایەی سەری حیزبحزبێنەوە، هەزاران کەس لەملاولەولا کۆکرانەوەو خرانە سەرشەقام، نەك لە دژی گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی و برسێتی و بێکاری و، دژی مافخوراویی ژن و، بۆ ئازادی و یەکسانی و سەربەخۆیی کوردستان، بەڵکو لەدژی زانایەکی گەورەی وەك دوکتۆر جەمال رەشید، کە بەرهەمە بەنرخەکانی مایەی شانازیی زانستکارانی راستینەن. بەڵێ، لەو خۆپێشاندانەدا، کە هیچ داخوازییەکی کوردی و کوردستانی تێدا نەبوو، و وەك لەلایەن پاسدارانی ئێران و حەماسی فەلەستینی لەتاران و بێرووت کرابێ وابوو، ژمارەیەك ژنان دەیانقیژاند: "ئێمەی خوشکی موسڵمان، نامانەوێ رۆشنبیری حەیوان". ئەز، بۆ خۆم هیچ قسەیەکم نییە لەگەڵ ئەوانەی ئاوا دەچڕێنن و، ئەو کەللەشەکرانە دەشکێنن. ئەوانە مرۆڤی ساویلکەو نەزان و هەڵخەڵەتاون. بەڵام بۆچی دەبێ کاربەدەستانی هەولێرو ئەوانەی بەنانی خەڵکی کوردستان دەژین، رێ بەو جۆرە سووکایەتیکردنە بدەن، بە پیاوێکی زانای سەربەرزی وەك دوکتۆر جەمال رەشید کە هیچ پێویستیەکی بە کورد نییەو، هیچ چاوەڕوانییەکیشی لە کورد نەبووەو نییە. ئەم قسەیەش لەخۆمەوە ناکەم. ئەز ئەو پیاوە لە پەنجا ساڵ لەمەوبەرەوە دەناسم، کاتێك کە قوتابییەکی زیرەك و ئازاو رەوشتجوانی من بوو لە قوتابخانەی دوانێوەندیی موسەللا لە کەرکووك. بنەماڵەی دوکتۆر جەمال لەسەر لایەنگیریی بۆ شۆڕشی ئەیلوول و رەحمەتی مەلا مستەفای بارزانی، چەند جارو چەند جار، ماڵیان تاڵانکراو، تووشی زیندانی و کوێرەوەری و بێنانی و دەربەدەری بوون. ئایا، ئەمەیە پاداشتی مرۆڤی خزمەتگوزار، کاربەدەستانی هەولێر؟ ئەوانەی لە پشت ئەم کارەوەن، ئەگەر شتێکیان لەباردایە، فەرموون شەرمنەکەن و، دەست بە نووسین بکەن. دوکتۆر جەمال، نەچووەتە سەرجادە جنێو بە کەس بدا، ئەو شتی نووسیوە، فەرموون، ئێوەش بچن، چی بەڕاست نازانن لە بەرهەمەکانیدا باسبکەن و بیروڕای خۆتان بێژەن؛ تا ئەوانەی لەو بابەتە دەزانن، راستی و ناراستی بۆچوونەکانی هەردوولاتان هەڵبسەنگێنن. تیشکی بیری زانستانەش بە فتوای مێژەربەسەری نەزان و لەچکبەسەری فریودراو بەری ناگیرێ.

سەیرە! هەموو رۆژێك چەند کوردێك ئەنفال دەکرێن و، ژمارەیەکی دیکەش لە کوردستان دەربەدەر دەکرێن، بەڵام یەك فتوا نادرێ لەدژی کوردکوژی و، یەك فتوا نادرێ لەدژی داگیرکەرانی کوردستان و باسی ئەوە ناکرێ؛ کە کوردیش وەك عەرەب و ترك و فارس بەندەی خوان و، مافی سەربەخۆییان هەیە وەك ئەوان و، هەر کەسێکیش لەدژی ئەو مافە بوەستی داگیرکەرو تاوانبارە. داواکردنی ئەم هەقە کە خودا داوێتیی بە کورد، ناکرێ بەفتوایەك؛ بەڵام رۆژ لەدوای رۆژو، هەر رۆژە بە بیانوویەکی بێسەروبەرو بێوەجانە، پەلاماری پیرۆزمەندییەك لە پیرۆزمەندییەکانی نەتەوەی کورد دەدرێ. بۆ وێنە؛ ماوەیەکە گیریان ئاڵاندووەتە سروودی نەتەوەیی کورد (ئەی رەقیب) کە مارشی کۆماری کوردستان بوو و، لەو کاتەوە تا ئەورۆ، لە هەموو لایەکی کوردستاندا بە پیرۆز دادەنرێ. ئەوانەی دژی مارشی کوردستانن، هەر یەك تاقم نین، بەڵام یەك ئامانج کۆیاندەکاتەوە. چەند ساڵێك لەمەوبەر، کۆنە زورناژەنی رژێمی سۆڤێت؛ ئەمیری حەسەن پوور "ئەی رەقیب"ی بەرەگەزپەرستی دادەنا. ئەوجا کەسانێك کەوتنە دژایەتیی "ئەی رەقیب" بەبیانووی ئەوەی کە گوایە، وتەی "دینمانە، ئایینمانە، نیشتمان" دژی باوەڕی وانە. ئەمەیان لە نەزانینەوە دێ. چۆنکە ئەو "دین"و "ئاینە"ی کە لە "ئەی رەقیب"دا هاتووە، پێوەندیی بەو "دین"و "ئاین"ەوە نییە کە ئەوان باوەڕیان پێیەتی. رەگی وشەی "دین" لە زمانە ئارییەکان و زمانە سامییەکانیشدا هەیە. رەگی وشەی "دین"ی زمانی کوردی وشەی ئاڤێستایی دەئێنا deêna یە کە مانای "ویژدان"و "رامان"و "ئەڤین"ە. "دین" dîn بەم پێیە، وشەیەکی کوردیی زۆر کۆنەو، لە پێش ئیسلامەتیدا هەبووەو، هەر لە پێش ئیسلامەتیشدا، بەهێندەك مانا چووەتە زاری عەرەبییەوە.

"دین" گەلێك مانای هەیە، لەوانە دادگە، فەرمانگە، شوێنی لێپرسینەوە. بۆ وێنە: ئەوەی لە قورئاندا هاتووە: "مالك یوم الدین" مانای "خاوەنی رۆژی دادگەیی"یە کە مەبەست لەوە؛ رۆژی پەسلان (قیامەت) و لێپرسینەوەیە.

"دین" بەم مانایە لەوشەی کوردیی کۆن dîp_î pana (دیپی پانە)وە هاتووە کە بۆ نێونانی ئەو شوێنە بەکارهێنراوە کە کاروباری حکوومەتی تێدا بەڕێوەچووە تۆمارخانە لەوێدا بووە. ئەم وشەیە دوایی بووە بەدیڤان dîvan و لەسەردەمی فتوحاتی ئیسلامیدا، عەرەبەکان ئەم وشەیەیان وەرگرت و کردیان بە "دیوان dîwan"و هەتا ئەوڕۆش بەکاری دەبەن. فارسەکانیش لەرەگی dîp کە بەمانای نووسین بووە، وشەی دەفتەر defter یان وەرگرتووە کە بەمانای "نووسینگە" (بیرۆ) بەکاریدەبەن. هەر لەو وشەیەوە، وشەی دەبیر (debîr) یان چێکردووە، کە بۆ سکرتێر، یان مامۆستای قوتابخانەی دوانێوەندیی، بەکاریدەبەن. وشەی "دیوەخان"ی کوردیش هەر لەوەوە هاتووە. وشەی "دین" لە فۆلکلۆری کوردیشدا هاتووە. باش لەبیرمە کە لەپۆلی دووەمی قوتابخانەی نێوەندیی سلێمانی بووم. هاوقوتابییەك، کە پێموایە تووشی دڵداری بووبوو، ماوەیەك هەر رۆژ شمشاڵێکی لەگەڵ خۆی دەهێنا بۆ قوتابخانەو لەپشووەکاندا گۆرانییەکی فۆلکلۆری بەو دەم و شمشاڵە دەگوت و دەگوتەوە: "خانمی، خانمی، خانمی، خانمانمی. خانمی خانمی، تۆی دین و گیانمی. ئەو دەردەی وامن گرتم، هەر تۆیی دەرمانمی، هەر تۆیی دەرمانمی" کەسیش بە خەیاڵیدا نەهات کە مەبەستی لە "دین" دینێکی ئاسمانییەو هیچ مەلایەکیش فتوای کوشتنی دەرنەدەکرد.

هەروەها وشەی "ئاین" Ayinیش، گەلێك مانای هەیە، لەوانە رێبازو رەوشت و جۆری ژیان و جێژن و هەلسوکەوت و کردارو قانوون و بەرنامەو... هتد. وشەی "ئاین" لەپەهلەوی ئایین Ayên و ئەدڤێن Edvênە. تەنانەت فارسەکان ئەم وشەیە لەجیاتی "بەرنامە" بەکار دەبەن و دەبێژن "ئایینامە"ی حیزب.

کەسانێکی دیکەش هەن، لەبەر خاتری خاتران و راگرتنی دڵی دراوسێکان، بروبیانووی نەشارەزایانەیان ئەوەیە کە "کەیخسرەو" کە نێوی لە مارشی کوردستان دا هاتووە، کورد نەبووە. وەك ئەوەی ئەمانە تەنێ ساڵێك بێ هەستیان بەوە کردبێ کە کەیخسرەو کورد نەبووە، بۆیە هەر ساڵێکە باسیدەکەن. بەمانە دەبێ بڵێم: لە بێ خەبەران کەشکەك سڵاوات. کەیخسرەو، هەر نێوی زەلامێك نەبووە، بەڵکو کەیخسرەو کەسایەتییەکی میتۆلۆژیایی بووە، وەك رۆستەم و زۆراب و گیو. نێوی کەیخسرەو لە ئاڤێستادا هەیەو، بەپێی چیرۆکێك ١٦٠ سەتو شەست ساڵ فەرمانڕەواییکردووە.

داخەکەم، نەزانی وایکردووە، داگیرکەرانی کوردستان، بەیارمەتیی کوتە خوێندەواری کورد، خۆیان بکەنە خاوەن کولتووری کورد.

نموونەیەکی دیکە، بە سووك تەماشا کردنی جلوبەرگی کوردییە، کە یەکێکە لە نیشانەکانی پێوەندارێتی بە نەتەوەی کوردەوە. ئەوە بوو، ماوەیەك لەمەوبەر کە ژنانی سەرفرازی کورد لە بادینان، هەستیان بەوە کرد کە عەبای ژنانی عەرەبی نێوچەی کەنداو (خلیج)، خەریکە تەنگ بە جلوبەرگی جوانی ژنانی کورد هەڵدەچنێ، هەزاران ژنی کورد هاتنە سەر شەقام و کەوتنە خۆپیشاندان، بۆ رێگەگرتن لە فرۆشتنی ئەو جۆرە جلکانە لەکوردستانداو بەنیازی برەو پەیداکردن بۆ کنجی ژنانەی کورد. چۆنکە لە عەبای کەنداودا، نیشانەی بە عەرەبکردن دەبینرێ. کەچی مەلایەکی کورد، کە بەنان و ئاوی کوردستان دەژی، بێ سڵکردنەوە، دەستیکرد بە پەلاماردانی ئەو ژنە سەربەرزانەو، پشتگیریکردنی عەبای بەعەرەبکردنی کوردو، ئەو ژنە نیشتمانپەروەرانەی بە "بێڕەوشت" (بێ ئەخلاق) لەقەڵەمدا، بێ ئەوەی کاربەدەستانی بادینان، یان هەولێر، مێش میوانیان بێ. ئەمە لەکاتێکدا، کە هەموو کەسێك دەزانێ، وشەی "بێ ئەخلاق" لەنێو کوردەواریدا؛ چ مانایەك دەگەیەنێ، بەتایبەتی ئەگەر ئەو تۆمەتە قورسە بخرێتە پاڵ ژنان. ئەوجا ئەگەر ئەو کەسەی کە ئەو تۆمەتە ناڕەوایە دەخاتە مل هەزار ژنی کورد، خۆی مەلا بێ و لە مانای "الذین یرمون المحصَّنات الغافلات... الخ" تێبگا، ئەوا، دەبێ بزانێ؛ چ تاوانێکی گەورەی کردووەو سزاکەشی چەندە. ئەوە؛ بێجگە لە بەسووك تەماشاکرانی جلوبەرگی کوردی کە یەکێکە لە پیرۆزمەندییەکانی نەتەوەی کوردو، بێڕێزکردنی پۆشاکی کوردی، تاوانێکی یەکجار گرانە. جا لەبەر ئەوەی کاربەدەستانی کوردستان، لەبەریان مرم، لەم پێخوستکردنە قێزەوەنەی پیرۆزمەندییەکانی کورد بێدەنگن، هیچ بەدووری نازانم، سبەینێ هی واپەیدا بن؛ ئەمجارە دژی ئاڵای کوردستان قسە بکەن و، بیانوویەکیش بۆ ئەوە بدۆزنەوە، بۆ وێنە، بێژن: ئەو خۆرەی کە لەنێوەڕاستی ئاڵاکەدایە؛ نیشانەی "خۆرپەرستی"یە. ئەو دەمە، کەسانی وا پەیدا بن، دەستبدەن بە سنگدا بۆیان و بڵێن "ئەشەدوبیلا، کەرەنێڵ (کۆلۆنێل) تۆفیق وەهبی، یان مەلا پچکۆلی چەلەبی، بیست ساڵێك لەمەوبەر، ئەوەیانگوت و ئەوەیانگوت". بەڵام عەمرو مووسایەك، لەبەردەم پەرلەمانی کوردستاندا، ئەتکی کورد بکاو بێژێ "کوردستان بەشێکە لە جیهانی عەرەبی"، قوڕوقەپ بکرێ لێی و، ئاوڕووی تکێنراوی کچە کوردەکان لەیانەی شەوانەی قاهیرە، ئەوە؛ پێشکێشی پێڵاوەکانی جەنابی عەمرو بەگ بێ، چۆنکە ئەوە "حەلالە"و "بێ ئەخلاقی" نییە، بەڵام پێداگرتنی ژنانی کورد لەسەر لەبەرکردنی جلوبەرگی ژنانەی کوردی؛ لەجیاتی عەبای رەشی کەنداو، کە نیشانەی بەعەرەبکردنی کوردە "بێ ئەخلاقی"یە!!!

بۆ دوا هەرەسهێنانیش بە کۆشکی رووخاوی زمانی کوردی، کە بەرێکەوت چەند کۆڵەکەو نیرگەیەکی لەجێی خۆیدا ماون، بۆ ئەوەش "خواکەریمە"، "فتوا"یەکی رێکوپێك بدرێ بۆ بەکارنەهێنانی زمانی کوردی بە بەڵگەی ئەوەی کە ئەم زمانە؛ زمانی زەردەشتی "ئاگرپەرست" بووەو، لەبنەڕەتیشدا زمانی جنۆکان بوو. ئەی چەند سەت ساڵێك لەمەوبەر، مفتی عوسمانی لە "تاج التواریخ"دا نەیفەرموو "علولەمای گەورە" گوتوویانە "پەیامبەری موسڵمانان نزایکردووە کە خوا نەهێڵێ کورد یەکبگرن، ئەگەرنا دەبنە هۆی رووخاندنی جیهان"و لەمەشەوە ئەو ئەنجامەی بەدەستەوە نەدا، کە کورد لەبەر ئەوەیە نەیانتوانیوە، دەوڵەتی گەورەیان هەبێ؟ ئەی ئەوەشی بڵاو نەکردەوە کە گوایە گوتراوە "کورد تاقمێکی جنۆکەن، خوا پەردەی لەسەر روویان لابردووە". (الاکراد طائفة من الجن کَشَفَ الله منهم الغطاء)؟ وادیارە، ئەو مەلا بەڕێزەی بادینان، کە هەزار کچی کوردی بە "بێ ئەخلاق" داوەتە قەڵەم و، بەپێی قانوونی هەولێرو دهۆك، هیچ لێپرسینەوەیەك نەکراوە لەگەڵی، لەبەر ئەوەبووە، کە ئەو وشەیە، "هەق" بووە، چۆنکە "جلکی کوردی جلکی جنۆکانە"و، جلکی ژنە عەرەبەکانی کەنداویش جلکی حۆرییەکانی بەهەشت.

بەداخەوەو، زۆر بەداخەوە... لەچڕە دووکەڵی ناڕەوایی کۆمەڵایەتی و فرکانفرکانی حیزبحزبێنەو خزمخزمێنەو گەندەڵیی بەڕێوەبەرێتی کۆمەڵگەی باشووری کوردستان، کە نێویاناوە "ئەزموونی دێمۆکراسی"، رۆژ بووە بەرۆژی مرۆڤی لرفلێدەرو خۆ بەرەپێشەوەو خۆبژێن و چەندروو، ئەوەی نوێی کوردستانیش، واخەریکە چاوهەڵدێنێ و کەوتووەتە تەکان و، داخوازیی مافی رەوانی خۆی و خەڵکی مافیپێشێلکراوی کوردستان دەکاو، دەیەوێ پشوویەکی ئازادانە بدا. بەڵام کاربەدەستانی حیزبەکان، سا، لە دەسەڵاتدا بن، یان لەدەرەوەی "بازنە"، ترسی نەمان و کاتبەسەرچوون نیشتووە لێیان و، لەباتی ئەوەی گوێ بۆ رازی دڵی بەشخوراوان شلکەن و، بەخۆیاندا بێنەوە، کەوتوونەتە هەڕەشە و بەربەرەکانی و، هیچ رێیەکیان بۆ چاکسازی (ریفۆرم) نەهێشتووەتەوە. لەبەر ئەوە، کە گوێم لەوتارەکەی بەڕێز کاك مەسعوود بارزانی بوو کە لە فیستیڤاڵی شێخ مەحموودا خوێندییەوە، ئەو فێستیڤاڵەی کە پەنجا ساڵ پاش کۆچیدوایی شێخ سازکرا، دیتم کاك مەسعوود، رووی گلەیی و گازندە دەکاتە خوێندەوارانی کوردو دەفەرموێ کە ئەوانە "لەجیاتی ئەوەی راستییەکان بخەنە بەرچاوی خۆیان و خەڵك، دەچن رەخنە دەگرن"و هەر لەو کاتەشدا دەفەرموێ "باشە داوایان لێدەکەم با بێن ئەوەی ئێستا باشتر بکەن و یارمەتی خۆیان و ئێمەش بدەن و باشتری بکەین و زیاتری بکەین. بەڵام نەیەن مێژووی پڕ سەروەری خۆیان سووك و بێقیمەت بکەن...".

ئەز پێموایە مەبەستی کاك مەسعوود لەمێژووی پڕ سەروەری، ئەو خەباتە قورسە درێژخایەنەو، ئەو قوربانییە زۆرەیە کە خەڵکی کوردستان لەپێناوی ئازادیدا داویانە. ئەگەر مەبەستەکە ئەمە بێ، ئەوا هیچ باوەڕ ناکەم کەسێك پیچێك ویژدانی هەبێ، ئەوجا ئەو کەسە کوردستانی بێ یان نەبێ، ئەو قوربانییە مەزنە بە کەم بگرێ. دیارە، ئەوانەی رەخنە لە کاربەدەستانی کورد دەگرن، هەموویان یەکجۆر نین. ئەز، وەك رەخنەگرێك، رەخنەکەم لەوەیە کە خەڵکی کوردستان، بەرامبەر بەو هەموو قوربانی و ماڵوێرانییە، بەشی "زەکات و سەرفترەیەك"یشیان بەرنەکەوتووە. کە بەریشیان نەکەوتووە، ئۆباڵی هەرە گەورەی بەئەستۆی حیزبحزبێنە و خزمخزمێنەو نادادپەروەریی بەڕێوەبەرێتییەو، گەندەڵیش گەیشتووەتە رادەیەك، کە شێوای چاکسازی (ریفۆرم) نییە. لەبەر ئەوە، هەزاران خوێندەواری دڵسۆزیش بێن، ناتوانن ئەو سیستێمە نەخۆشە بەرەو چاکبوونەوە ببەن، بەڵکو خۆشیان دەکەونە چڵپاوی ئەو سیستێمەوە. ئەرێ، سیستێمەکە، لەهەموو لایەکیەوە، ئابووری، کۆمەڵایەتی، رامیاری، خوێندەواری... هتد تووشی گولی بووەو، دەبێ لەبنەڕەتەوە بگۆڕدرێ. خۆ، ئەگەر ئەمە وانییە، بۆچی پارتی و یەکێتی لەساڵی ١٩٩٦ەوە، واتە لەو دەمەوە کە نوێنەری هەردوولا چوونە تاران و نوێنەری پارتی رەحمەتی سامی عەبدولرەحمان بوو، و هەتا ئەورۆ دەبێژن "یەکدەگرینەوە بەم زووانە"، بەڵام ئەوەتا هەتا ئەورۆ کە ئەورۆیە، تازە، باس هەر باسی ئەمەیە کێ ببێتە وەزیرو کێش ببێتە گزیر. ئەز خۆم؛ ٦-٧ ساڵ؛ زۆر دڵپاکانە خەریکی ئەوەبووم پارتی و یەکێتی لەگەڵ یەك رێکبخەمەوە بەجۆرێك نیشتمانپەروەری ببێتە بناخەی حیزبایەتی، نەك بەپێچەوانەوە، بەڵام سووتی نەبوو. کاك مەسعوودی بەڕێز، هەتا حکوومەتێکی نەتەوەیی و لەشکرێکی نەتەوەیی و سیاسەتێکی نەتەوەیی و پەروەردەیەکی نەتەوەیی و پۆلیس و ئاسایشێکی نەتەوەیی و دادگەیەکی نەتەوەیی و ساندیکا گەلی نەتەوەیی دروست نەبن، کە فەرمان لەدەستوورێکی نەتەوەیی و ویژدانێکی نەتەوەییی ئازادەوە وەربگرن و، هەتا حیزب پارە بدا بە حکومەت و، هەتا حیزب چەکداری هەبێ و، هەتا کاربەدەستانی حیزب، وەك فارسەکان دەبێژن "مادام العمر" لەسەر کار بمێننەوەو، کە مردیشن کوڕەکانیان جێیانبگرنەوەو، هەتا ژن کەنەفت و ژێر دەستە بێ و لەسەر هیچە بکوژرێ و کەسێك نەبێ تۆڵە لە تاوانباران بسێنێ، ئەوا برای خۆت دڵنیات دەکا، کە کورد، نەك هەر بەشێکی کەمی نرخی قوربانییەکانی وەرناگرێ و بەس، بەڵکو ئەو فشە مافەش کە هەلومەرجی رۆژگار خستوویەتە دەستی، ئەوەشی لەدەست دەچێ. بەڵام خوایە، ئەگەر ئەو رۆژە رەشە لەچارەی کورد نووسراوە، ئەوا بەر لەوە بمبەرەوە بۆ خۆت، با ئەو رۆژە رەشە نەبینم.

٢٠٠٦/٤/٢٤

میدیا
No. (238) 11th Year
Tue 2 / May / 2006

کاریکاتێر

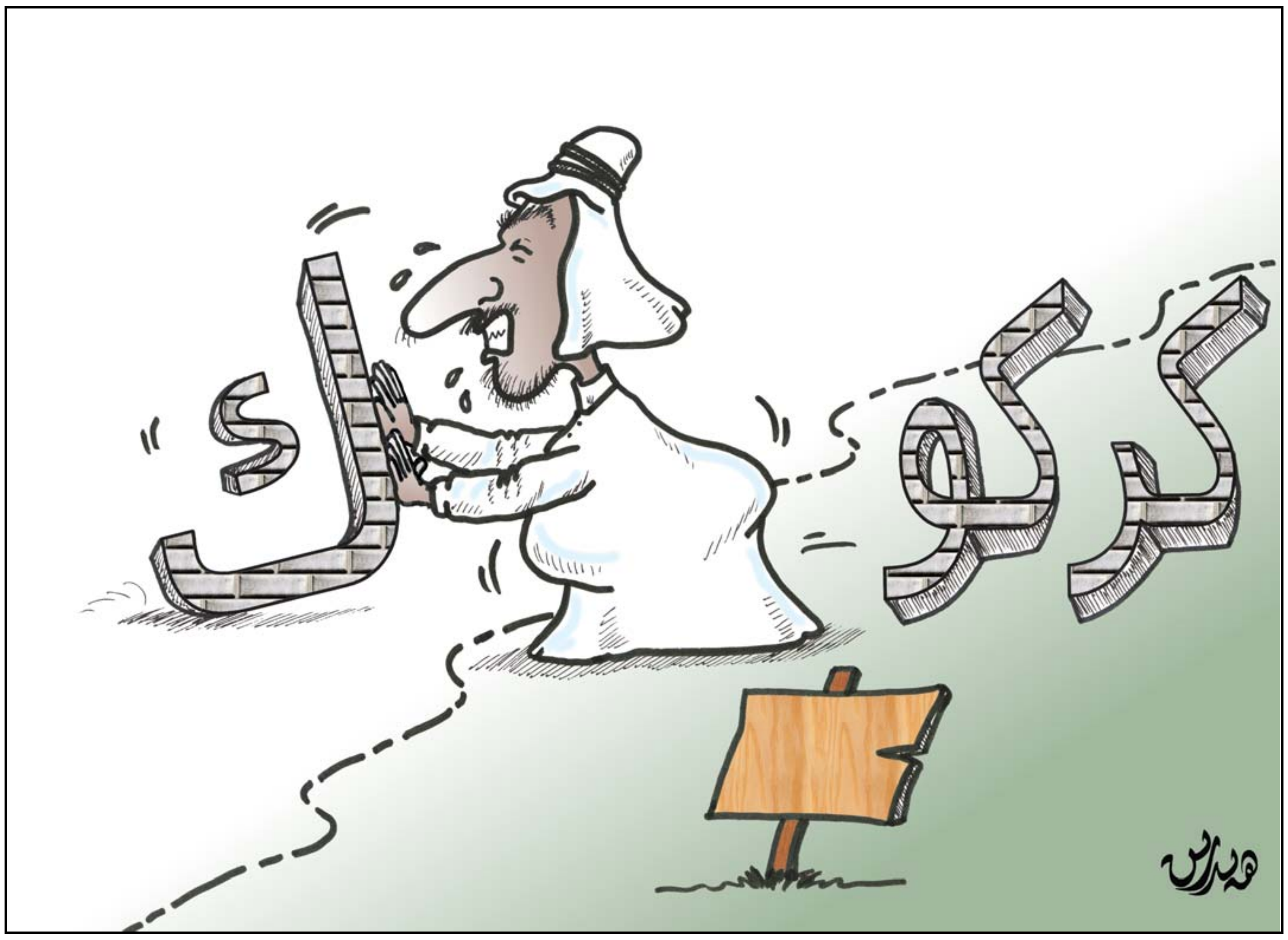

سەنگەر گواستنەوە

نەجمەدین عومەر ساڵح

دەڵێن تا هەفتاکان مامەڵەکردن بەپارە، بەتایبەتی لەگوندەکان بەشێوەی ئێستا نەبووە. زۆربەی خەڵك گیرفانی بەتاڵ بووەو رەنگە تاجلەکانی دڕاوە پارەی تێ نەچووبێ. هەستیان بەشەرمیش نەکردووە، چونکە هەموو وەکو یەك گیرفان بەتاڵ بوونە.. شتومەکیان بەگەنم و جۆو هێلکە کڕیوە یان گۆڕیوەتەوە.. بۆ نمونە بەقاڵەکان لەگوندان دەگەڕان و هاواریان دەکرد تەماتە سەر بەسەر یان یەك بەدوو بەگەنم ئەگەر گەنمیش نەبووایە ئەوا بەهێلکەش دەدرا. قوماشیش هەر بەگەنم و جۆو هێلکە سەودا دەکرا.
پاش ئەوەی پارە کەوتە گیرفانی خەڵك ئەم دیاردەیەش نەما. ئەو زەمانەی ئێستا هەموو خەڵك لەگەڵ پارە ئەوەندە ئاشنان منداڵیش دەزانێ ئەو پارەی لەدایك و باوکی وەردەگرێ لەسەر عارەبانە چی پێ دێت. گەورەکانیش دەزانن پارەی گیرفانیان بەرامبەر دۆلارو یۆرۆ چ قیمەتێکی هەیە.
من بەختی دۆلارو یۆرۆم پێ لەهەموو دراوێك باشترەو کتومت لەپلەکانی ناو یەکێتیو پارتی دەچێت. هەموو کاتێك لەهەڵکشانە بەرامبەر پلەی ناو حیزبە بچووکەکان... خوێنەری بەڕێز توخوا بێزارمەبەو وەرە بەیەکەوە لەم مامەڵەو سەودایە بگەین. ئەگەر ئەندام لقێك لەحیزبێکی بچووك بیەوێت سەنگەر بگوازێتەوە بۆ ناو یەکێتی یان پارتی دەبێ بزانێت پلەکەی دابەشی دوو بکات ئەنجامەکەی دەست دەکەوێ. واتە دەبێتە ئەندام ناوچە یان کۆمیتە. کەم جار شتی وا روودەدات. بەڵام با حسابەکە بەتەواوی روون بکەینەوە، ئەگەر ئەندام لق یان مەڵبەند خوالێی بگۆڕێت و ئەم نیعمەتە لەدەست خۆی بدات بچێتە ناو حیزبێکی بچووك ئەوا ئاسانە بزانی پلەکەی چی دەبێت. یەکسەر پلەی پێشتر جارانی دوو بکات ئەنجامەکەی ئەندامی سەرکردایەتی دەردەچێت. سەرتان لێ نەشێوێ هاوکێشەکە وەکو دۆلارو یۆرۆیە قابیلە ئەوەندە زەحمەت بێت؟ بەڵام حسابێکیتر هەیەو چەندی دەکەم سەرم لێ دەرناچێ. پلەی ناو یەکێتیو پارتی هەمان بەهای یەکتری هەیە. رێکخراو= کەرت. ناوچە= کۆمیتە. لق= مەڵبەند ئەدی بۆچی ئەگەر ئەندام رێکخراوێك بچێتە ناو یەکێتی دەبێتە ئەندام کۆمیتە؟ ئەدی بۆچی ئەندام کۆمیتەیەك بچێتە ناو پارتی دەبێتە ئەندام لق؟.
خوێنەری بەڕێز حەق وایە چۆن پێویستە نرخی پارەی گیرفانمان بزانین، لەم بازارە گەرمەی سیاسەتیش شارەزابین. خراپ نییە. نەوەك رۆژێك من و تۆش تێکەڵی ئەم سەوداو مامەڵەیە بین. با ئەوەی لەناخمان دایە بەتەزویر بۆمان نەگۆڕنەوە.

ئەنجوومەنی دوعاو سەڵەوات

ئیسماعیل تەنیا

ئەڵمانیا

دیمەنێك لە هۆڵی پەرلەمانی عێراقەوە

٢٢ی نیسان، ساڵرۆژی رۆژنامەگەریی کوردی بوو، سەیری پرۆگرامەکانی تایبەت بەو رۆژەم دەکرد، بەرێکەوت کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراقیش کەوتبووە هەمان رۆژ، بۆ ئاگاداربوون لەهەڵبژاردنی سەرۆك کۆمارو سەرۆکی ئەنجوومەنی نوێنەران و گوتارەکانیان (کە لەبەر بێ کارەبایی!!) کورتکرابوونەوە، بەپێویستم زانی سەیری رێوڕەسمەکان بکەم. کەناڵە عەرەبیەکانیش رووبەرێکی فراوانیان بۆ ئەم دانیشتنە تەرخانکردبوو.
شتێکی چاوەڕوانکراو بوو، لەئەنجوومەنێکدا کەزۆربەی هەرە زۆری ئەندامەکانی ریشدارو ئافرەتەکانیش دەمامکدار بوون، بەشی هەرە زۆری گوتارەکانیان تەرخانکرابێت بۆ ئایەت و حەدیس خوێندنەوەو، سەڵەوات لێدان لەدیداری پێغەمبەر(د.خ). ئەوەی ناوی نەدەهات و بەلایدا نەدەچوون: مەسەلەی دیموکراتیەت و مافی مرۆڤ و یەکسانی ئافرەت و کۆمەڵگای مەدەنیو فیدرالیزم بوو.. خاوەن گوتارەکان هەقی خۆیان بوو بەلای ئەو مەسەلانەدا نەچن، چونکە لەدوورو نزیکەوە، لەبنچینەدا بڕوایان بەم تێزانە نییەو، نوێنەری خەڵکانێکیشن کەئەو مافانە بەکوفرو ئیلحاد دەزانن.
"مەحمود مەشهەدانی" سەرۆکی ئەنجوومەنیش، کەم و زۆر باسی تیرۆری نەکرد، وەك ئەوەی عێراق شامی شەریف بێت و، کەس لەسەر ناسنامەی نەتەوەییو مەزهەبی، تیرۆر نەکرێو، نەکرابێت.. ناوبراو لەسەر ئەو مەسەلەیە خۆی لەگێلی داو، ئەوەشی باش دەزانی کەرۆژانە لەعێراقدا زێتر لە (٢٠-٣٠) کەس دەبنە قوربانی دەستی تیرۆر.. ئەویش هەقی خۆی بوو سەرکۆنەی تیرۆریستان نەکات، چونکە نوێنەری لایەنێکە زێتر لە ٨٠٪ی تیرۆریستان سەر بەو لایەنەن و، هەر چەند جارێکیش خەڵکی مەدەنیو بیانیەکان دەڕفێنرێن، بەرەکەی "مەشهەدانی" دەکەوێتە ناوبژیو پەیوەندی کردن. سەرەنجام تیرۆریستان بەسەفتەیەك دۆلار، رفێنراوەکان تەسلیم بەبەرەکەی دەکەنەوە.
ئەوەی باسی دیموکراتیو فیدرالیزم و مافە مەدەنیەکانی دەکرد، تەنها لیستی هاوپەیمانی کوردستان بوو، کە لەوانەشە دەنگی ئەو لیستە سەدایەکی ئەوتۆی نەبێت لەنێو ئەو هەموو ریشدارو دەمامکدارو جوبە لەبەرو عەمامە لەسەرە، کەسەرەتاو کۆتایی گوتارو پێشنیارەکانیان، هەر دوعاو سەڵەوات لێدانە.
لەهەمووی سەیر تر، ئەو ئەنجوومەنە ناکۆك و دژ بەرەوتە شارستانیەتە، نەیتوانیبوو مولیدەیەك (تەنها مولیدەیەك) بۆ هۆڵێکی گەرمی وا دابین بکات کە (٢٧٥) کەسێکی تێدا کۆببوونەوەو، هەموو جیهان لەرێگای شاشەکانەوە دەیانبینی. خەڵکی شەقام، بەتایبەتیش دانیشتوانی بەغدا هەقی خۆیانە هیچ ئومێدێکیان بەو ئەنجوومەنە نەبێت، کەنەتوانێت مولیدەیەك بۆ خۆیان دابین بکات، چۆن دەتوانێت خواستەکانی خەڵك لەدەستەبەرکردنی ئەمن و ئاسایش و ئاوو کارەبا، دابین بکات؟!
یەك مایکرۆفۆنیش، کێشەیەکی تری ناو هۆڵەکەبوو، کاتێك کەئەندامێك دەیویست قسەیەك بکات، دەبوایە کاکی ئەفەندی کەرەوات لەمل و رێکپۆش، ئەوسەرو ئەوسەری هۆڵەکە بکات، تاوەکو مایکرۆفۆنەکە دەداتە دەست خاوەن قسەو پێشنیار.. ریزی پێشەوەش، وەکو هەموو جاران هەر بۆ پیاوە قەڵەوەکان تەرخان کرابوو، لەمجارەشدا ئافرەتەکان خۆیان ئەو هەقەیان بەپیاوەکان دابوو، چونکە زۆربەیان دەمامکدارو سەر بەلیستە ئیسلامیەکان بوون. لەروانگەی ئەوانیشەوە، جیاوازییەکی زۆر لەنێوان پیاوو ئافرەتدا هەیەو، هەر دەبێت پیاو پلە یەك بێت.. نوێنەری توێژێکیشن، کەخۆیان هەوڵی خۆ بەپەراوێزکردن دەدەن. ئەو هەڵوێستە ناشارستانیە وای لەئافرەتێکی عەلمانی وەك "سەفیە سوهێل" کرد، دەنگ هەڵبڕێو، ئەو رەخنەیە بەزمانێکی تووند دەربڕێت.
دانەخستنی مۆبایلەکانیش، دانیشتنەکەی ئەنجوومەنی بێسەرو بەرتر کردبوو.. نوێنەرێك مایکرۆفۆنی لەدەست بوو، سەرنج و بۆچوونەکانی دەخستە روو، لەهەمان کاتیشدا، لەپێش چاوی کامیرادا، ئەندامێکیتر لەتەنیشت کاکی مایکرۆفۆن لەدەست بەمۆبایل قسەی دەکرد.. لەهەموو دنیاشدا واباوە لەخوێندنگاو کاتی کارکردن و کۆڕو کۆبوونەوەکاندا، مۆبایلەکان دادەخرێن، نەخوازەڵلا لەکۆبوونەوەی ئەنجوومەنێك کەنوێنەرایەتی خواستەکانی گەل بکەن.. وەلێ، دانیشتنەکەی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عێراق، لەهەموو روویەکەوە لەگەڵ پەرلەمانەکانی دنیا جیاوازە، مەگەر هەر بکەوێتە خانەی شتە کۆمیدیو سەرسوڕهێنەرەکانەوە.
عێراقیەکان، "ئەوانەی بڕوایان بەیەکێتی عێراق" هەیە، هەقی خۆیانە خواست و ئومێدەکانیان بەو ئەنجوومەنە هەڵنەپەسێرن، چونکە بەراستی تائێستاکە جگە لەپاوانکردنی کورسی دەسەلات، هیچ هەنگاوێکیان بەئاراستەی خزمەتکردنی خەڵکەوە نەهاویشتووەو، زێتریشی درزیان خستۆتە ئەو دیوارە بناغە رفۆکە کە لەبنچینەدا بەهەڵەو وشکە کەڵەك هەڵچنراوە.
کەعێراقیەکان (بەشیعەو سوننەی عەرەبەوە) ئەوەندە بڕوایان بەو گرێبەستە سیاسییە نەبێت، ئێمەی کورد چۆن و بەچ هەقێك بۆمان هەیە ئەوەندە بەتۆخی باسی یەکێتی خاکی عێراق بکەین و، خۆمان هەڵبخەڵەتێنین و، لەچاوەڕوانی درووێنەی دەستکەوتەکانی "ئەنجوومەنی نوێنەران" بین؟!

Barovhessen@aol.com

فیرعەونەکانی سەردەمی مەدەنیەت

نەبەز ڤوران

وەختی خۆی لای ماڵی عادل ئیمامەوە هەمووی فیرعەون بووە، وەلێ ئەو فیرعەونانە بەهەموو ستەمی خۆیانەوە عەقڵیشیان ئیشیدەکردو توراسێکی گەورەیان بۆ بەشەریەت و خڕو خەپانی لەیلا عەلەوی بەجێهێشت، ئەم فیرعەونە نەگبەتانە پێیان دەوترێ فیرعەونە کلاسیکییەکان.
بەڵام لەم سەدەیەدا کە زیاتر بەسەدەی تەکنەلۆژیای ریش و بەربەریەتی شەرواڵی کورتی سەلەفی ناسراوە، فیرعەونیتر هاتوونەتە دنیاوە، فیرعەونەکانی زەمانی زوو بەفێڵی مامانەکانیان هەموویان دەموچاویان درێژ بوو کەچی ئەوانەی ئێستە سەریان خڕەو عەیب نەبێ ورگیشیان هەیە، هەندێ دەڵێن بەشێکی زۆری فیرعەونەکانی میسر دەستیان کورت بووە، خوا نەخواستە ئەو دەست کورتییە لەپارەو ماڵی دنیا نەبووە وەك خەڵکی باداوا، دیارە هەر لەزگماکەوە وابوون، وەلێ فیرعەونەکانی ئێمە دەستیان بۆ دەرهێنانی پارە لەگیرفانی نیشتمان هێندەی عومری نوح درێژەو بۆ هاوولاتیانیش بەقەت تەمەنی مێشێك کورتە.
فیرعەونەکانی زوو حەزیان لەهەندەسەو دروستکردنی موجیزەی چەشنی ئەهرامەکان بووە، فیرعەونە بەڕێزەکانی لای خۆشمان ئارەزووی دروستکردنی ڤێلاو مەزرەعەن بۆ منداڵەکانیان و جار جارەش بۆ خۆشی لەشاری خواکان واتە شاری خەونەکان کەلاوەیەکی شڕیش بۆ ماڵە خەزورانیان دەکڕن. دەڵێن گوایە فیرعەونە کۆنەکان گەلێ لەپشیلە ترساون و گەلێ ئیحترامیان گرتووە. فیرعەونە رەزا شیرینەکانی ئێستەش هەر چۆن حەزیان لەزۆر خواردنو لەزۆر کردنو خەوتنە ئاواش ئارەزووی سەیارەی مۆنیکا دەکەن و خوا شاهیدە یەك تۆز دەنگت ناسك بکەرەوە یەك دنیا ئیحترامت دەگرن وا دەزانن بۆ سکرتێرە ئەشێی. بەپێچەوانەی ئەوانەی کۆنەوە زۆر رقیان لەپشیلەیە حەز ناکەن فێری سپڵەی وەك کاك پشیلە بن.
فیرعەونە کۆنەکان دایم حەزیاندەکرد ناوکیان بکەوێتە دەرەوە، بەڵام ئەمانەی ئێستە حەز دەکەن سکرتێرەکانیان ناوکیان بکەوێتە دەرەوە. ئەوانەی کۆن دەوروبەری خۆیان پڕدەکرد لەکەنیزەك، ئەوانەی ئێستەش دەورەبەری خۆیان پڕدەکەن لەحمایەو لەناو دائیرەکانی خۆیاندا لەبەر مەسەلەی یەکسانی پێیان باشە زۆربەی کارمەندەکانیان لەجنسی لەتیف بن.
ئەم فیرعەونە تازانە کەزانیان کارمەندێك جوانەو کەوتووەتە سنوری جوگرافیای دەسەلاتیان یەکسەر خۆیانی تەسلیم دەکەن و پێشیان خۆشە کورسیەکەی خۆشیانی بۆ چۆڵ کەن، پاشان جەنابی کارمەند ئۆتۆماتیکیەن لەبەر دڵی فیرعەون دەبێتە سکرتێرە، خوا هەڵناگرێ سکرتێرەی وایان هەیە نەك هەر خۆت تەسلیم کەی باوەڕبکەن هەقە حکومەتێکی بۆ تەسلیم کەی.
بەهەرحاڵ.. فیرعەونە تازەکان بەهۆی دەرکەوتەی مەدەنیانەوە زۆر لەوانەی کۆن بەدەسەلاتترن.